

Ба252996

№ 4.

„Загляне сонцэ
и ў нашэ ваконцэ!“

ПЁРШАЕ ЧЫТАННЕ

ДЛЯ ДЗЁТАК БЕЛАРУСАЎ.

Написа́ла Цыо́тка.

Цэна́ 6 кап.

ПЕЦЯРБУ́РГ

Друка́рня К. Пянтко́ўскага Вял. Пад'ячэская вул., № 22.
1906.

Сярод дарэвалюцыйных пісьменнікаў Беларусі адно з пачэсных месц па праву належыць Цётцы (сапраўднае прозвішча Алаіза Сцяпанаўна Пашкевіч).

Паэтэса-рэвалюцыянерка, асветніца, рэдактар, публіцыст, настаўніца, артыстка, медыцынскі работнік — усё гэта ўвасабляла ў сабе яркая, самабытная асоба Цёткі.

Веды, набытыя ў семінарскім вучылішчы, вопыт вясковай настаўніцы, педагогічны і літаратурны талент, любоў да роднай зямлі дапамаглі ёй стварыць кніжку «Першае чытанне для дзетак беларусаў», якая была надрукавана ў 1906 годзе. У ёй вершы, навелы-замалёўкі, вучэбны матэрыял, а таксама народныя казкі, прыказкі, прымаўкі, прыпеўкі, загадкі.

Упершыню свой псеўданім — Цётка — Алаіза Сцяпанаўна Пашкевіч выкарыстала іменна ў гэтай кніжцы.

Цяпер маленькі чытач мае магчымасць атрымаць факсімільнае выданне «Першага чытання для дзетак беларусаў».

Ба 252 996

№ 4.

„Загляне сонца
и ў нашэ ваконца!“

ПЁРШАЕ ЧЫТАННЕ

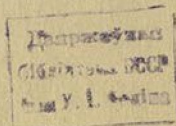
ДЛЯ ДЗЁТАК БЕЛАРУСАЎ.

Написа́ла Цйо́тка.

Цэна́ 6 кап.

ПЕЦЯРБУ́РГ

Друка́рня К. Пянтко́ўскага. Вял. Пад'ячэская вул., № 22.
1906.

Бел. аддзел
252996
1994 г.

022010

Для тых, што не вучыліся на нашым
лемэнтары:

Знак Г чытаць, як латынскае і польскае g

Знак ґ як h.

Знак Ё як кароткае у так сярэдоўшэ
прамеж Л і У.

Часць I

1. Нядзеля.

Ў нядзелю найперш устаюць матка і старша сястра, Гануля. Матка паліць ў печы, варыць страву, пячэ бліны. А сястра гоніць каровы ў поле. Апасля прыезджаець бацька з начлэгу і будзіць Вінцуля. Вінцўль доўга пацягиваецца, зьявае, але матка стаіць снёдаць на стол і крычыць: „Вінцўль, Вінцўль, скваркі астынуць, ўставай і так ужо даўно, як Гануля за цябе кароўкі пасе!“ Вінцўль схапляецца, барджэнька мыецца, гаворыць пацеры, снёдае і бяжыць да быдла. — Прыходзіць Гануля да хаты. Тагды ўстаюць ужо меншыя дзеці і старая бабуля. Хто мыецца, хто чэшэцца, хто порце чыстае кладзё. — Паабёдаўшы дзеці с крыкам бягуць на вайскову гуляць, а бацька з маткаю і Гануляю ідзе да цэрквы. Астаецца адна бабуля пилнаваць хаты.

У нядзельку добра спаці.
Можна часта пазней ўстаці,
Посьле матка пакупае,
Жоўты коскі паспятае,
И кашульки дасьць нам белы,
Блинец с скваркай з'ямо цэлы.
Тагды бяжым мы к суседу
З дзяццымі гуляць да абеду.

2. На́ша гаспада́рка.

Маём дзьве кароўкі: адна рыжая ў бэлыя латы; мы яе называем „Красу́лай“. Другая, палавёнька — „Зязю́лька“. Красу́лька ме́нша, а больш малака даё. Та́тка ка́жэ, што ле́пшы заво́д. А я люблю Зязю́лку, бо ня так на шко́ду ла́са. Ёсць яшчэ тры авёчкі з двойма близня́ткамі, Ко́ник — кашта́нчык и гэта ўся жыва́я гаспада́рка. Пра́ўда, былі парсючо́к и дзьве куры́цы. Але куры́цы ма́тка жыдо́м прада́ла, а парсючо́к здох пе́рад ейо́мухаю.

Мне здаёцца, што мы ня вельмі багаты и ня на́дта бе́дны. Сярэ́дныя ру́кі гаспада́ры.

3. Сва́рба.

Пасвары́ліся вясна́ з зимо́ю, ну й дава́й адна́ адно́й на злосць раби́ць. „Я, ка́жэ вясна́

на зиму́, ня буду́ с табой́ шмат гавары́ць! За каўне́р и так шпургану́, што аж за лясáми ты ў мяне́ апы́нешся!“— „Маўчы́, маўчы́—бурча́ла бе́лая зимá: хіба я цябе́ ў бара́ни рог заганю́, як сцiснóу, то аж табé вiлязу́ць во́чы“. Ну й пача́лі адна́ аднэй на перакóр раби́ць. Зимá паўзе́ з марóзам—вясна́ лёзе з адли́гай, и зноў няма́ пара́дку. Цярпе́ли лю́дзи, ця́рпели, а по́сле дава́й сход раби́ць, дава́й ра́дзиць, на чы́ей тут старанé йим стаць. Адны́ каза́ли: „Мы яшчэ́ ня ви́малаци́ли збо́жа, не навази́ли дроў, не атпачы́ли по́сле лётняе пра́цы, хай пабу́дзе зимá“. Други́е зноў крыча́ли: „Вон зиму́! яна́ нас памарóзиць; мы й так ла́пци пата́пталі, кажухі́ абадра́ли. До́сиць нам яé; хо́чэм вясны́“. И ня ве́дама, як то яно́ прайшло́б на тым схóдзи, каб не ўвайшо́ў старэ́ньки жабра́к и не пача́ў жа́лицца на зиму́.

Праў́да: ву́шы бы́лі адмарóжаны, ру́ки па́крэ́пши, свiтка рва́на, сам йон дрыжа́ў ат хо́ладу. Ўвёсь сход закры́чаў ў адзи́н го́лас: „ня хо́чэм зимы́! хай вясна́ идзе́ да нас!“ Бе́дная зимá запла́кала го́рка на людзе́й; сльíзкi яé ця́кли с стрех, би́ли па абало́нках *), раз-

*) на шыбахъ.

лива́лися па зямлі́, збяга́лі ў лу́жы, з лу́жаў
ў рэ́чки, з рэ́чак у мо́ры, з мо́раў ў а́кіяны.

А вясна́ смяя́лася, стрóйлася ў кве́тки,
гарцава́ла па по́лях пэ́сцілася па садо́х, шча́-
бятала́ с пту́шкамі, палава́лася з дзе́ткамі аж
паку́ль не пасва́рылася з ле́там.

Хто цяпе́р абдалее́, скажы́це дзе́тки са́мі.

4. Вясна.

Цёпту́хна, зима́,
Прышла́ кума́ вясна́,
Гони́ць цябе́ с хаты́,
Свае́ нясе́ шаты́:
Хусты́, стужки́, кветки́,
Андарак, жы́кетки!

5. Паку́ль не ў рука́х, не кажы́, што твайо́.

Йшоў бе́дны мужычо́к цэ́раз чы́стае по́ле,
уба́чыў за́йчыка, на́дта уце́шыўся и ка́жэць:
Вот ѓдзе́ мне Бог на ша́пку пасла́ў! Падкра-
ду́ся я да гэта́га за́йчыка, забы́ю яго́, занясу́
ў мястэ́чка, прада́м и за гэ́ты гро́шы куплю́

свінку; свінка апарóсицца, бўдзе дванаццаць парасятак. Парасятки вы́растуць и прывядуць зноў па дванаццаць парасятак; тагды́ я ўсіх укармлю́, пакалю́, свіран мя́са налажу́, мя́са прада́м и за гро́шы вот яку́ю ха́ту пабуду́ю, вот які́ бўду бага́ты! Самь тагды́ бўду пажы́ваць, да мядо́чэць папыва́ць! Вот то бўдзе жыцьцё́! И так кры́кнуў мо́цна паткра́ўшыся да за́йчыка, што за́йчык пра́чхнуўся и уцё́к.

Ня пий мёду, ня стаў хаты,
Пакуль ў руках пуста!
Не хвалися, што багаты!
Не кажы, што густа,
Пакуль крупник, як вадзица,
Бураки бяз квасу,
Не кажы: „Грашэй крыница,
Зличыць няма часу!

6. С пры́ску, ды ў агóнь.

Аднаго́ ра́зу вйоз гаспада́р збо́жа да млина́.
Па дарбо́зи крыху́ рассы́паў. Угледзе́ли ге́та
галубы́, прыляце́ли и дава́й клява́ць зерня́ты.
Якраз на то́е прыбе́г пяву́н, разагнаў галубо́ў
и сам пача́ў дзюба́ць. Галубы́ ду́жа зазлава́ли,

дый кáжуць: „мы табé шальмóўства такóга не дарóем, паскаржымся каму трэба“.

Паляцэли да каршунá и дава́й на пёўня чаўпáци *). А каршуну́ была на рúку гэта скáрга; йон скарыстаў з яé и распрáвиўся па свóяму: с пачáтку зьеў пёўня, а пóсле закусиў галубáми.

7. Гúтарка асóту с крапíваю.

Што ты паты́каўся са мно́ю? крычала крапíва асóту: ци я табé раўня́? ничóга ты ня рóбиш; нихтó цябé ня зна́е; вéтраеш нédзи ў пóли сярóд гаўсóў. Вот я так увихáюся: кагó крапíва пацалóе, хто крапíву згатóе. Кóжны крапíву зна́е, кóжны спаминáе, на кóжным падвóрку расту́ я. Глядзь! ужó аж д пры́збаў падпаўзла́.

„Шáкжэ—адазваўся стары астó — я расту́ дáлей, бáчуць мянé лóдзи радзéй, áле мýсиць маé шпíльки дык даужéй пóмнюць ат крапíўки.

: Як раз на той час патслóхала йих гúтарку малáя Мару́та и кáжэць: Не хвалíцца: абóя

*) Скаржыцца.

вы рабѳя! Мату́лька каза́ла, што вас абѳдвых
с карѳнням вы́дзярэ.

Воспеваеце
8. СЫНО́К МАЛѳНЬКІ.

Тату́лку, хочу я чытаць;
Тату́лку, хочу свет пазнаць;
Тату́лку, ехаць хочу праз моры;
Тату́лку, абачыць хочу горы;
Як я буду вучоным, тату́лку,
Куплю табе тытуну ў лю́лку,
Куплю яшчѳ кажух белы
Дый армяк суконны цѳлы;
Куплю сарочку нову;
Дый самонку клянову.
Пачнеш, тату́лька, гараць
Дый сынка спаминаць.
Мату́лку тож люблю;
Чырвону хусту куплю,
Хвартушок рабѳенькі,
Андарак палавѳенькі;
Пацѳрак не адзін шнурок
Купиць для цябе твой сыно́к,
Только чытаць навучыце,
Дый у свет сынка пусьце,
Тагды, тату́льочку,
Сівы галубочку,
Тагды і, мату́лька,

Рабенька зязюлька,
Куплю абецанки!

Абецанка-цацанка, а дурно́му ра́дасць.
Ча́ста абеча́юць, ра́дка да́трыва́юць.

9. Жураве́ль и Ча́пля.

Жы́лі сабе́ па абодвух канцо́х бало́та Жураве́ль и Ча́пля. По́сле ста́ла йим' на́дта марко́тна жыць и вот узду́маў Жураве́ль да Ча́пли ў сва́ты йсци. Ципяху́, липяху́, сем вярсто́ў па маху́, цера́з бор ды ў ча́пляў двор.

„Як мае́ся Ча́пля?“ „Здаро́ў Жураве́ль!“ „Ци ня по́йдзеш, Ча́пля, за мяне́ за́муж?“ — „А твае́ но́ги до́ўгі, пе́р'я каро́тка; ду́жа ты бры́дки, ня прыпада́еш да маяго́ сма́ку! Идзі́ сабе́, гдзе́ быў! Жураве́ль перэбра́ўся изно́ў цера́з бало́та, ды́ прышо́ў у свой двор.

Разду́малася Ча́пля, што́ за Жураў́ля за́муж не пашла́, „дай“ — ка́жэ — „пайду́ да яго́ и перэпрашу́“.

Ципяху́, липяху́, сем вярсто́ў па маху́, цера́з бор, ды ў жураў́льо́ў двор. „Здаро́ў Жураве́ль?“ „Як мае́ся Ча́пля?“ — „Вазьмі́ мяне́ за́муж за сябе́“. „Твая́ шы́я до́ўга, и сі́няя,

и крыва́я и сама́ ты гарба́тая; тако́й мне не патрэ́ба“.

Хаця́ было́ й сты́дна, адна́к Ча́пля папля-лася́ пе́раз бор наза́д у свой двор.

Шко́да ста́ла Жура́ўлю, што ня узя́ў Ча́плю бе́дную и зноў пайшо́ў йон то́ю са́маю даро́гаю. Ципяху́, липяху́, сем вярсто́ў па маху́...

Так це́лы век свой хадзі́ли яны́ адзі́н да аднаго́ у сва́ты и такі на абодво́х канцо́х ба-ло́та аста́ліся йих ха́ты.

Горка рэ́дзька,—ды яду́ць,
Ке́пска за́мужэм—ды йду́ць,
Хоць за вала́, то́лькиб ў ха́ці не была́!

10. Куры́ца и пята́хъ.

Куры́ца и пята́х знашли́ пабі́ты гаршчо́к. Перава́рну́ли дага́ры дном, уле́зли ў яго́, ды дава́й скака́ць. Ска́чуць, ска́чуць, ажно́ ляці́ць му́ха. Пасту́кала ў гаршчо́к: стук, стук, и пы-тае́ць: хто там ска́чэць?

Куры́ца с пята́хомъ.

— А ты хто?

Пане́нка Мухо́ўская.

— Прóсим памагчы́ ў ско́ках.

Ска́чуць, ска́чуць, аж ляціць бонк *).
Сту́кнуў ў горшчо́к: стук, стук, и пыта́ець: Хто
там ска́чэць?

Куры́ца с пятахо́м.

Панё́нка Мухо́ўская.

— А ты хто?

— Пани́ч Банчуко́ўски.

— Прóсим памагчы ў ско́ках.

Ска́чуць, ска́чуць, аж с пад плóту выскá-
кивае жа́ба. Жа́ба пасту́кала ў гаршчо́к: стук,
стук! Хто там ска́чэць?

Куры́ца с пятахо́м.

Панё́нка Мухо́ўская.

Пани́ч Банчуко́ўски.

— А ты хто?

— Па́ни Балато́ўская.

— Прóсимъ да ско́каў.

Ска́чуць, ска́чуць, аж з нары́ выскáкивае
мы́шка. Мы́шка пасту́кала ў гаршчо́к: стук,
стук! Хто там ска́чэць?

Куры́ца с пятахо́м.

Панё́нка Мухо́ўская.

Пани́ч Банчуко́ўски.

Па́ни Балато́ўская.

— А ты хто?

*) бонк=авадзёнь.

-- Па́ни Нарчыко́ўская.

-- Прóсим да ско́каў.

Ска́чуць, ска́чуць, аж з лёсу выбегае зайчык. Засту́каў ла́пкамі ў гаршчо́к: стук, стук! Хто там ска́чэць?

Куры́ца с пятахо́м.

Панё́нка Мухо́ўская.

Пані́ч Банчуко́ўски.

Па́ни Балато́ўская.

Па́ни Нарчыко́ўская.

— А ты хто?

Па́нски смаку́нчык.

Прóсим да ско́каў.

Ска́чуць, ска́чуць, аж з лёсу выбегае лиси́ца. Засту́кала ў гаршчо́к: Стук, стук! Хто там ска́чэць?

Куры́ца с пятахо́м.

Панё́нка Мухо́ўская.

Пані́ч Банчуко́ўски.

Па́ни Балато́ўская.

Па́ни Нарчыко́ўская.

Па́нски Смаку́нчык.

— А ты хто?

— Па́нски Адзевáнчык.

— Прóсим да ско́каў.

Ска́чуць, ска́чуць, аж з лёсу вы́лазе мядзь-

вэдзь. Застукаў ў гаршчок: Стук, стук! Хто тамъ скачэць?

Курьца с пяху́хэм.
Панёнка Мухо́ўская.
Паніч Банчуко́ўски.
Пани Балато́ўская.
Пани Нарчыко́ўская.
Пански Смаку́нчык.
Пански Адзеванчык.

— А ты хто?

— Я кумішчэ мядзвядзішчэ, ўсех задусы́шчэ, я вас падушу́!

И тут мядзвэдзь прыціснуў лапаю гаршчок. Гаршчок разляцеўся на кускі, а скакуны разляцелися на ўсе староны: курьца с пяху́хэм — пат печ, панёнка Мухо́ўская и паніч Банчуко́ўски бурчучы паляцели да хлява́, пани Балато́ўская шлёпнулася ў балота́, Нарчыко́ўская — ў но́рку, зайчык ў по́ле, а лисица да лэсу.

Кумішчэ Мядзвядзішчэ астаўся адзін над пабітым гаршчкэм.

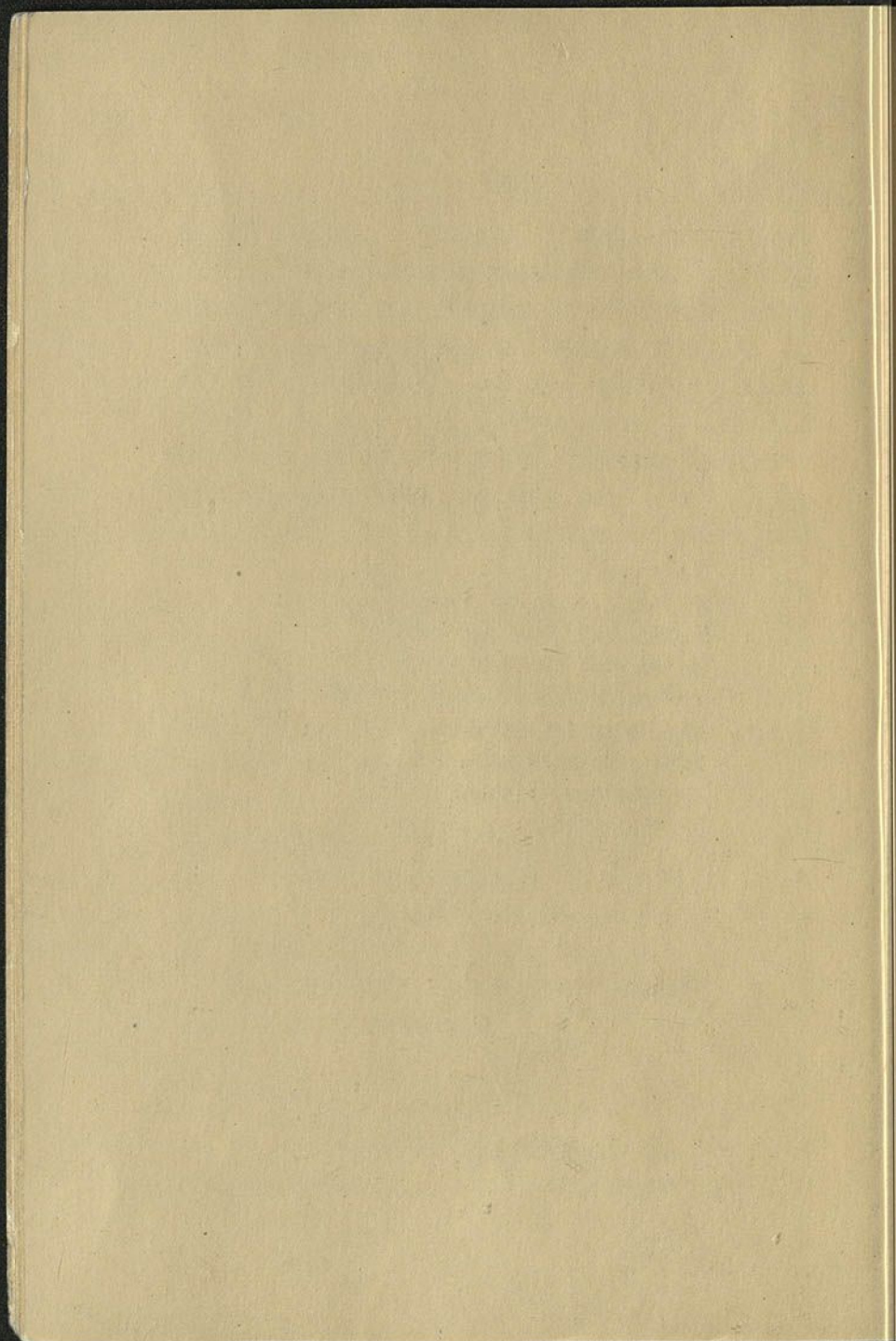
11. Цыган.

Аднаго́ разу да працавітых людзёбу прыбіўся цыган. Сэли абёд ёсци; с пачатку пры-

нясьлі малодзива ў чарапкѹ. Адзін з іх і
пытэець: „каму гэта малодзивазьёсьці?“ „Мне“,
кажэ цыган. Паслэ прыняслі міску килбасаў.
„А килбасы ж каму? і зноў пытаюць людзі.
„Мне“, крычыць цыгань. Паабэдали, усталі
з за сталá, і кáжуць: „ну, а цяпер камуж
малаціць ісьці?“ „Малаціць не мне атазвáўся
цыган; я і так ужó на сябé дзьве рабóты
ўзяў, дык на трэццюю сілы ня стáнець“.

Цыган, дзетки, не багаты,
Цыган на'т*) ня мае хаты,
Не гарэць йон, ані сейніць,
Толькі ў слонцы зубы грэйніць.
Якъ абэдаць—зварыць ў полю;
Якъ спяваці—хвалиць долю.
Цыган босы, абарваты,
Цыган, дзетки, не багаты.

*) на'т=нават.

Часьць II.

1. Мой сад.

Стайніць мой сад пад белым цвіетам;
Нарцыз, стыдлівых поўны крас;
Звісае бэз ў вакно букетам;
Тульпанаў куст разцвіў зараз.

Цвіяце ляўкой, ў пукох рабіна;
Вишнёва дрэва ў малацэ;
А там парэчка, там малина,
А там мой граб малы расьце.

Люблю мой сад, як расцвітае,
Як салавей свой трэль вядзе,
Як цвет галінку прыгбае,
Як пчолка мёд аттуль нясе.

Люблю мой сад ў майовым ранку,
Як тоне йон ў распстай мгле,
Як ліпа шэпчацца пры ганку
И як язюлька ку-ку шле.

Люблю мой сад пад белым цвіетам,
Люблю, зялёным як стайніць,
Люблю, як грушы сьпеюць летам
И як работай йон кяніць.

Люблю мой сад у позну восень,
Як плод звисае да зямлі,
Як іголки сыплюцца ат сосен,
Як залацяцца сліў лісткі.

Люблю мой сад у крэпку зиму,
Як у крышталах ўвесь дрыжыць,
Як дзяцел, сеўшы на галіну,
Зимову песню загудзіць!

2. Мая вёска.

Вёска, гдзе я радзіўся, завецца Стаўбунцы. Яна не далёка ад Вільні на пачтовым гасцінцы. Навокал раскінуліся цёмныя лясы. Праз двоітоны за гарадамі бяжыць быстрая рэка—Вілія, найбольшая з усіх рэк у нашай губэрні. У майой вёсцы ўсяго будзе дымоў з восемдзесяць. Хаты пакрыты саломая; найчасей на два канцы, с комінамі. Шакжа ёсць і курныя, але ня многа, і то найбольш старыя, даўнішнія. Вакеніцы маюць на сinya, або на жоўта. Садоў вялікіх гаспадары ня маюць, але не бес таго, каб на кожным гумнішчу не раслі дрэва сліў і груш. Лі самых хат любяць садзіць топалі. А ўся вуліца высаджана вербамі.

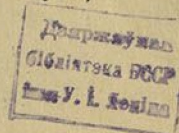
Народ не богаты, але, прызнацца, і ня бедны: хлеба падастатак—не купляе; грошы на сваю патрэбу заўсёгды заробиць сплавам лесу. Маладыя

хлопцы найчасцей выяжджаюць на зарабаткі да Пецярбурга, Адесы, Рыгі і других мест.

Валасное праўлення (канцэлярыя), пошта, вучылішча, касцёйол, цэрква — гэта ўсё знаходзіцца за дзве вярсты ў мястэчку Грычанишкахъ.

Усярод Стаўбунецкіх дзеці хадзілі вучыцца да казійоннага вучылішча, і там іх вучылі па расейску.

Пасле вейондз пры касцелі ўстройіў польскае навучання, ды пачаў туды дзятву склікаць. Вышла каша, бо траплялася так, што адных бацькоў адзін сын хадзіў да расейскага вучылішча, други да польскага, вярнуўшыся да хаты, адзін гаварыў па расейску, други па польску. І абодва разам цураліся роднае мовы. Хатніе бачуць, дрэнная работа: дзеці здзічалі, сталі ў свайой хаці чужымі. Мову сваю перадражніваюць, гутаркі роднае стыдаюцца, над бацькаўскай гаворкай рагочуць. Слабы толк! І вот раз у свята зышліся гаспадары ўсей гэтае вёскі, нарадзіліся, паталкавалі, ды і настанавілі ўстройіць у Стаўбунцахъ сваю беларускую школу. Нанялі святлы канец хаты ў Ясюка Курылы, ўзялі вучыцеля беларуса, накуплялі кніг беларускіх і пачалі вучыць свайых дзетак у свайой вёсцы, у свайым вучылішчу ды свайой мовой, С тае пары нашоў лад. Вернуцца дзеткі з вучэння, прынясуць с сабой казак, песняў, пачнуць бацьком чытаць. Бацька ўець пугу,

маці прадзе кудзелю, а малы сыноч чытаець йім
цкавыя рэчы, цкавыя здарэння. Вот і стане
ўсім вясёла, Патчас збяруцца лшчэ і суседзі па-
слухаць малога чытаку.

3. Родная вйоска.

Вйоска мая, чараўница,
Што сэрцэ украла?
А мо' *) Вілья балаўница
Хваляй захлестала?

Мо' дубровы захапілі
Біццэ ў майым сэрцы?
Мо' суседзі наварылі
Любчыку ў манерцы?

Бо куды я ні звярнуся,
Куды я ні глянучу,
С табой, вйосачка, спаткнуся,
Цябе успамяну.

Еду морам—ўсёо здаецца,
Што плыву Вільёю;
І ў Сыбіры сэрцэ бьецца,
Край мой, за табою.

4. Лес.

Высокі лес, шумі-скрыпі, расу хавай, ў рэчу
ўливай, грыбы расьці, ня дай цвясьці жалобным
кветкам.

*) мо'=можа.

Няси палеткам свой доўгі цень, кладзі на пень
ў гірлянды *) мох, сцялі пасцель, каб кожны мог
прылегчы спачыць.

Высокі лес, ці чуеш гром, як йон злуге з усіх
старон? Як на дуплях дрыжаць зязюлі? як хмара
с хмарай пашла ў гулі?

Тарахнуў гром! маламка паліць на вугаль чорны
ўвесь гарэх. А во і град на голых смаліць. А во
на злосьць, а во на сьмех, пярун на трое дуб раз-
біў. А во пяць йолак зачэпіў круцясты вихар, гне
йіх ў двое. А во ў гняздо як раз абоя упалі бу-
слы: пінчаць йіх дзеці. А во нямаш куды па-
дзеці кустоў малины перад бурай. А во і зайчык
дрыжыць шкурай. На кветках пчолак град пабіў.
Паземкі с кушні дожджык змыў. Усё хаваецца,
дрыжыць. Усё лес цяменькім стаў. На голых
шум; у лесе штурм. На землю сьцэлецца павал.

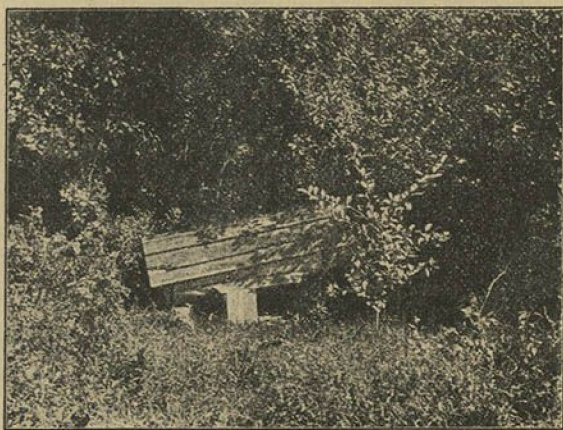
Высокі лес, гусьценькі лес, іскрыцца бела шата.
Ў крышталах іва, бяроза сива, ў мароз прыбрата,
чакае сьвята. Зяліона елка—бытцым с пудёлка.
Стайць ў драмоці дубок пры плоці. Кусток каліны
апіёр галіны на трухлях тоўстай борці. Заціхлі
песні ў лістох цярэньні, у гнёздах пуста, гдзе была
густа птушак вясною. Дзятва лясная да нас злітае

*) Гірлянды = шнуркі з зеляля, ці с кветак.

с цюплага краю, аж з за Дунаю. Сойка зимуе, цецер такые, дзяцел такочэ, сава рагочэ, вирабей ля хаты, сьмецюшок чубаты, ды сястра синичка — нашы вечны госьци.

5. Пчолы.

Хто ня знае пчолак? Хто ня бачыў на садох вульйоў, сьпюртых аб яблыны ці ліпы? Хто ня чуў

пагаворак аб барцяных лясных пчолах, аб мядзьведзях, ласых на пчаліны мёд? (Ласы, як мядзьведзь на мёд). Хаткі пчолак звернуты падоўжніямі да слонца; кала йіх чысьценька, ахайненька.

Ранютка ўстаўшы, вочки праціюршы, пачынаюць уви-
хацца мядоўнічкі — прадаўнічкі, разлетацца на ўсе
староны.

Гайдаюцца яны па кветачках, жаўцеюць па лу-
жочках, званяць па бярэзнічках.

Выдзеш весняным ранкам на зялёну сенажат-
ку, глядзіш, па дзяцеляні поўзаюць скрыдлатычкі,
збіраюць бурштыначкі мядок, нясуць да вулля, злі-
ваюць ў чашачкі васковыя.

Нямаш ў іх сварбы, нямаш дзяльбы. Матку
сваю шануюць; яна то ў іх і гаспадарыць, яна *вясёла*
толк вядзе ўсей грамады. А за тое дзеткі даюць
пачотнае мейсца матцы ў вульлі. Не пускаюць на
работу маткі. Кажуць: „Ты, матулька, ў хатцы
сядзі, ды за парадкам глядзі, каб ўсё дзеткі пра-
цавалі, ды цябе шанавалі“.

И праўда, што матка глядзіць за ўсім-чыста.
Кожны дзень набудзіць, тую сюды, гэту туды пашле,
катору па расу, катору па мёд, а гдзе і на раз-
ведкі; некаторых прысупониць у вулли папратаць:
вымесьці, сьмяцьцё вынесці, хворых абгледзець,
малых накарміць. Цэлы дзень работа цдзе агнём.
Гультаяваты чалавек каб прыгледзеўся да пчалаінае
работы, то пэўне засароміўся б па вушы.

Падумаеш: за вярстоў колькі, за мілю і больш
ляціць на работу. И ніколі каб гэта яны сумавалі.

А як непрыяцеля спаткаюць, так цэла хэўра гатова пайсьці на сьмерць. Ўсе за адну, а адна за ўсіх. Ўсе роўны: няма ні дваран, ні мешчан, ніхто ня йдзе ў паняверку. Адзіннакава права, адзіннакый пачот, кожнай роўнае мейсца за сталом.

6. Сирата.

Сямі гадоў асталася Настулька круглаю сиратою. Перш на перш памёрла маці з гарачкі, а праз два рокі *) бацьку забіла дрэва ў лесі. Прышлі людзі на хаўтуры, пабядавалі, а нават некаторыя наплакалі. І тым скончылася той. Бацьку пахавалі, а Настулька асталася адна адзінютка, як палец, на белым сьвеці. Некаму Настульку накарміць, ані сарочку перамяніць. Жыла яна з нябошчыкам бацькай у Саладухі Канцавога на гасподзі. Асталася крыху адзення на бацькох: кажух, армяк, ботоў прышвы, жыта с паўтары шэснастгі, ды круп з гарчык. Вот і ўся гаспадарка сираціны, а й тую разабралі за доўг.

Была лета. Людзі высыпалі на палетки на работу. Адны дзеці ды сабаки асталіся ў вёсцы. Сираціна села на прызбы і давай плакаць, давай

*) Гады.

крычаць: „Тата, тата, тата!... А тата далёка, ляжыць ў сырой зямлі глыбока, ня чуе, як галодная дачка плача. Дзеці малыя пасхадзіліся, апступілі Настульку. Хто моў лбыка, грушку, хто кусок кашы, хто скарынку хлеба, клалі ў ручки малой Настульцы. Будзькин Михась пабег да хаты і ўсе свае цацкі прынёс дзеўчынцы. Але Настулька нічога ня брала, нічога ня слухала; яна ўжо ня плакала і не крычала, а чыста ссинеўшы толькі хліпала. Ажно паказалася старая жабрачка, сива моў галубка; ішла памаленьку, апыраючыся на кийок. Падышла бабуля да дзетак, распыталася прыгарнула сираціну да сябе, паглядзіла на галоўцы, кажучы: „цыха, цыха, тата прыдзе, абаранку прынясе, вун туды пашоў за лес! зараз прыдзе“. Выняла з торбы хлеба, сыра, накарміла, завяла пат студню, вымыла ей тварык, зняла сарочку, ахаяла ў карыці, высушыла, прыбрала Настульку і павяла с сабою, пагаварываючы: „Пойдзем, дачулька, да таты, пойдзем“. Ніхто не пытаў: па што, куды і скуль бабуля. Спраціны якбы й не было, якбы яна й не радзілася ў Прудзянцах.

Прайшло гэта гадоў с чатырнаццаць. Нядзелькаю ў летку павыходзілі прудзянскіе на вуліцу. Старыя сабе гаварылі, маладые гулялі. Ажно бач! Свая канина, запрэжана ў калымашку, астанавілася

проци Саладухавай хаты. Выскачыла маладая дзеўчына, пекна, проста не наглядзецца, як с казкі каралеўна, ды давай витацца с усімі, давай цалавацца з бабамі, дзяццмі, дзеўчатамі. А тут ніхто ня знае і ня думае, што гэта сираціна Настуля прыехала адведаць бацькавыя магілы. Пасле толькі памалу, памалу разгаварыліся так, ды сляк, прыпомнілі.

Настулька расказала, што бабуля заявля яе ў вялікі горад, аддала добрым людзёй; тые яе выгадалі, выўчылі, і што цяпер яна вучыцельніцай ў Лебедзінскай воласьці. Пабыла Настуля колькі дзёйон у Прудзянах, пагасьціла і давай выбірацца ехаць назад. А вясковыя кажучь: Не, мы цябе ня пусьцім; мы табе спадабаліся, а і ты нам. Ніхто яшчэ так з намі не гаварыў добра, як ты. Аставайся! У нашай воласьці — такжэ йосьць школа, так ты і вучы нашых дзетак“.

Тым тоя кончылася. Настуля пажагналася і паехала да хаты.

Прайшло лета, восень, настала зима. Прудзянскіе гаспадары, нічога ня ведаючы, забралі хлопцоў і павялі ў воласьць вучыць. Глядзяць: Настуля — вучыцельніцай прымае, запісывае хлопцоў, як мае быць. Атож была радосць...

Ў другую надзелю бабы, дзеўчаты, хлопцы пашлі

адведаць Настулю. После Настуля стала прыезджаць
ў госьці да Прудзян ужо с свайыми вучнямі.

А старое бабулі так ніхто больш ня бачыў. Скуль
прышла, куды пашла, гдзе падзелася, Богъ яе знае,
ани слыху!..

Сирацина сльозки лье;

Неба кожную личыць.

Сам Бог силы ей пашле

Адваги пазычыць.

Як на камень, ці на сталь

Скопяцца слязіны,

Чыста спяляць: велькі жалъ

Ў слязе сираціны.

7. Прыпеўкі.

1) А ў гародзі мата,
За гародам мата;
Любі мяне, мой мільнічкі,
Хоць я не багата.

3) Адна баба ашалела,
Другая аслебла,
Шалёная на сляпой
Паехала ў пекла.

2) Я на ганачку стаю
Сльозы коцяцца:
Мяне замуж аддаюць,
Мне ня хочэцца.

4) Ишоў Тодар с Тадораю,
Нашли лапаць с абораю.
Ой ты Тодар, я Тадорка,
Табе лапаць, мне аборка!

5) Каля лугу, каля лугу, каля лугавинки

Ци ня видзеў, ци ня бачыў прыгожай дзяучынки?
Хоць я видзеў, хоць я бачыў, ня буду казаці,
Запрагу я пару коні, паеду шукаці.

8. Прыказки.

Будзіць пара, будзіць і трава.

Бог больш мае, як раздаў.

Пилнуй гаспадаркі, будуць ў гаршку скваркі.

Вольнаму воля, шалёнаму поля, а святому рай.

Ўсякі цыган свайго баня хвалиць.

Гдзе кветкі, там і мёд.

Калі ня веруць, не бажыся; калі быюць, не прасіся.

Не чапай нікога, ня бойся нічога.

Другіх слухай і свой розум мей.

Ільля блізка, гніся, баба, нізка, ўставай раненька,
ды жні да пазьненька.

Ня ўсё то сонцэ, што ў ваконцэ.

У вала язык доўгі, ды гаварыць ня можа.

Калі ўлез ў дугу, не кажы „не магу“.

Па шляхоцкі — па палові кліоцкі; а ў мужыцкім
шчоці — па тры кліоцкі ў році.

Сказаў — як звязаў.

Калі мужык з жонкай сварыцца, тады ў гаршку
трасца варыцца.

Скупы два разы трациць.

Ў восень и вирабей богаты.

Хто дбае, той мае.

Хто поле тройніць, той хлеб кройніць.

Хто тры разы гарэ, той снапоў больш бярэ.

Яе ты да людзёў, так людзі да цябе.

Любіш ездзіць, любі й саначкі вазіць.

Ранняя ітунка зубкі цярэбіць, а позняя вочки трэць.

Загляне сонцэ и ў нашэ ваконцэ.

Свае будзім, калі не пайомся (гаворыцца, калі хто кому на нагу знінацца наступіць, або штурханець).

Ці цот ці лішка? ці Лявон, ці Грышка? (пытаюцца дзеўку).

9. Загадкі.

Стаяць вилы, на вилых кадлуб, на кадлубе мигайло, на мигайли маргаило, на маргайли густы ельник. (Чалавек.).

У агню не гарыць, на вадзе ня тонець и па саломі не шасьціць. (Цень)

Стайніць Грыгор памеж гор, вiламі патпiюрты. (Стоўп).

Вечэрам прыляціць, — ўсю ноч на зямлі пралёжыць, а раніцай на неба и зноў паляціць. (Раса).

Два зайцы рэжуцца, белая кроў идзе. (Жорны
и мука).

Пашла баба да Кіева, ў хаці косьці пакинула.
(Канапля).

Поўна бочэчка вина, нигдзе дзюрачкі няма. (Дыко).

Часам рассеваю, часам я збіраю, сам сыты бы-
ваю и людзёйоў кармлю. (Збожэ).

Чатыры браты пад аднэй шапкай стаяць. (Стол.).

Суполка „Загляне сонцэ и ў нашэ ва-
концэ“ выдала пакуль што и прадае:

Бiełaruski lementar abo pierszaja nawuka czytania, сана 6 карпеек.

Pierszaje czytannie dla dzietak biełarusoi. Napisala Ciotka, сана 6 кар.

Беларуски лемэнтар, або першая навуча чытання, сана 6 кап.

Першае чытанне для дзетак беларусаў. Написала Ціотка, сана 6 кап.

ЎЗЯЛА НА СКЛАДЪ И ПРАДАЕ:

Вязанка Янки Лучыны (Ивана Неслухоўскаго), сана 4 кап.
Казки. Выдаў А. К., сана 6 кап.

Беларуские пачтовые писульки:

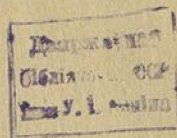
Шчорсуны ў летко; Шчорсуны ў зимку; Пранцишэк Богушэвич (Мацей Бурачок) песьняр беларуски; Винцук Марцинкевич; песьняр беларуски; Мужыки спад Пухавич; Торжышчэ ў Пухавичах; Дзеучата спад Слуцка; Парабкава дворная хата; Дудар беларуски; Янка Лучына (Иван Неслухоўски) песьняр беларуски; Вясковая баба с Трыбужкоў; Дом Тадэуша Косцюшки у Мэрэчоўшчыни. Сана кожнай 5 кап.

Ўсё гэта можна купляць ў глаўным складзі ў Пецербургу Васильоў востроў, 4-та лінія, № 45, кв. 16.

Хто купляе ў глаўным складзі ня менш як за поўрубель, той ня плаціць за прасланне почтаю. Малыя грошы можна высылаць пачтовымі маркамі. Яшчэ можна ўсё гэта купляць:

ў Гомлі	у книгарні Я. Г. Сыркина.
Гродні	„ Б. Козлоўскаго.
Магілёвы	„ Я. Г. Сыркина.
Менску	„ В. Макоўскаго.
Варшаві	„ Г. Цэнтнэршвэра на Маршалкоўскай вуліцы.
Пецербургу	„ Польскай книгарні на Екацерыннскай вуліцы.
Вільні	„ В. Макоўскаго; І. Завадзкаго; М. Пясецкае-Шляпэліс.
Витебску	„ М. Залшупіна.

252996

Выпис с таварыскае умовы Беларускае выдаўніцкае суполкі „Загляне сонцэ і ў нашэ ваконцэ“.

§ 1. Таварыства устанаўляецца для таго, каб друкаваць і шырыць памеж людзёй кнігі беларускіе і усё, што датычэ Беларусі.

§ 2. Таварыства гэта будзе называцца „Загляне сонцэ і ў нашэ ваконцэ“.

§ 5. Для тых, што захочуць прылучыцца к таварыству будзеш кніга с атрыўнымі квітамі па дзесяць рублёў кожны. Хто заплаціць дзесяць рублёў, той лічыцца супольнікам.

§ 6. Супольнік сам не мешаецца у гаспадарку таварыства (не заведзець грашмі, не вядзець рахункаў, не падпісваець векселяў і т. д.) і не атвечаець за справы таварыства і за яго даўгі.

§ 7. Кожны супольнік мае права падаваць голас дарадчы.

§ 9. Ат чыстаго прыбытку кожны год адлічваецца 10% ў запасны капітал. З астаўшаеся часці раздаецца поўнапраўным сябруком і супольнікам дывідэнда, т. е. часткі, мяркуючы да іх грошы ў таварыстве, але ня больш за 8% ў год.

§ 13. Умова гэта, чылі дагавор маець силу да 1-го студня (января) месяца 1909 года. Аднак кожны супольнік маець права выйсці с таварыства „Загляне сонцэ і ў нашэ ваконцэ“ і раней.

Аб гэтым павінен йон на паперы уведаміць за 6 месяцаў да канца году. Грошы аддаюцца яму з аснаўнаго капітала.

Хто хочэ, таму можэць быці выслана поўная таварыская. умова.

Адрэс суполкі:

Пецябург. Васільёў востроў 4-ая лінія № 45, кв. 16.

Литературно-художественное издание

Т Е Т К А

ПАШКЕВИЧ Алоиза Степановна

ПЕРВОЕ ЧТЕНИЕ ДЛЯ ДЕТОК БЕЛОРУСОВ

Стихи, рассказы, сказки, загадки

Факсимильное издание

Минск, издательство «Юнацтва»

На белорусском языке

Літаратурна-мастацкае выданне

Ц Е Т К А

ПАШКЕВІЧ Алаіза Сцяпанаўна

ПЕРШАЕ ЧЫТАННЕ ДЛЯ ДЗЕТАК БЕЛАРУСАЎ

Вершы, апавяданні, казкі, загадкі

Факсімільнае выданне

Выданне падрыхтавана па экзemplяры,
які захоўваецца ў Літаратурным музеі
Янкі Купалы г. Мінска

Адказныя за выпуск *І. І. Бокій і А. М. Каляда*

ІБ № 1539

Зладзена ў набор 16.11.90. Падпісана да друку 23.12.91. Фармат 84×108¹/₃₂.
Папера афс. № 1. Афсетны друк. Ум. друк. арк. 1,68. Ум. фарб.-адб. 3,99. Ул.-выд.
арк. 0,95. Тыраж 5000 экз. Зак. 809. Цана 8 р. 50 к.

Выдавецтва «Юнацтва» Дзяржаўнага камітэта Рэспублікі Беларусь па друку.
220600, Мінск, праспект Машэрава, 11.

Мінскі ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга паліграфкампінат МВПА імя Я. Коласа.
220005, Мінск, Чырвоная, 23.

4803120102— 035

Ц 20—92

М 307 (03)—92

ISBN 5-7880-0520-5

ББК 84 Бел 1

Ц52

© Выдавецтва «Юнацтва», 1992

8 р. 50 к.

B00000004 16 1464

Мінск
«Юнацтва»
1992

2